

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет



№ 8, 2013 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 330.4

*С. А. Рибальченко,
асистент кафедри економічної кібернетики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ*

ДИНАМІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

*S. A. Rybalchenko,
Lecturer assistant Department of economic cybernetics
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

DYNAMICS AND PECULIARITIES OF THE UKRAINIAN INSURANCE MARKET

У статті досліджуються основні показники діяльності страхових компаній України та виокремлюються характерні особливості, проблеми перспективи та розвитку.

This article studied key indicators of Ukrainian insurance companies and singles out the characteristics, problems and prospects of development.

Ключові слова: страховий ринок, динаміка, виплати, премії.

Keywords: insurance market, dynamics, issues, premiums.

Постановка проблеми. В умовах непередбачуваної динамічної економіки, що склалася в нашій країні, страхування несе надзвичайно велику суспільну функцію, а саме: робить нас менш безпорадними перед надзвичайними ситуаціями.

Страховий ринок України має дуже високі показники росту, що в свою чергу обумовлює необхідність наукового дослідження даної галузі. У зв'язку з тим, що страхові компанії беруть на себе більшість як економічних так і природних ризиків, яким піддаються юридичні та фізичні особи, виникає необхідність постійної оцінки загального ризику діяльності страхової компанії, адже від успішності страхової компанії залежить кожен її клієнт.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Все більшої популярності набуває дана тематика серед вітчизняних вчених. Значний внесок до теорії страхування та дослідження страхового ринку внесли такі відомі вітчизняні вчені, як В. Базилевич, К. Базилевич, В. Грушко, Ю. Журавльов, О. Заруба, М. Карташов, С. Осадець, О. Черняк, А. Александров, В. Шахов, С. Єфимов та багато інших.

Фундаментальні дослідження щодо використання теорії економічного ризику у страхуванні проводили такі зарубіжні вчені С. Асмуссен, Дж. Беекман, Н. Боверс, К. Бурнецькі, Н. Вікстад, Х. Гадвігер, Х. Гербер, Я. Грандел, Ф. Де Вільдер, Д. Діксон, Х. Крамер, О. Лундберг, Ф. Лундберг, Х. Панжер, Дж. Рейнхард, А. Рені, Т. Рольські, С. Сегердал, Е. Слад, Дж. Тойгельс, Е. Штрауб, Дж. Янсен та інші.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення теоретичних особливостей страхового ринку України для виявлення основних тенденцій його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Український страховий ринок перебуває сьогодні на порозі поступового інтегрування у світовий. Тому дуже важливо з'ясувати, яке місце посідає страховий ринок у країнах з розвинутою економікою, де страхову галузь визнано однією з найважливіших. Вона забезпечує дієву систему захисту майнових прав та інтересів усіх громадян і підприємств, підтримання соціальної стабільності суспільства, економічної безпеки держави, а також є важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки й потужним джерелом акумулювання коштів для їх подальшого довготермінового інвестування в народне господарство.

В Україні створено сприятливе для розвитку ринку страхових послуг конкурентне середовище. Механізм конкуренції серед страховиків справно виконує дуже важливу селективну функцію. Щорічно в Україні страховий ринок покидають декілька не конкурентоспроможних страховиків і одночасно включаються до Державного реєстру декілька нових страхових компаній як це відображено з таблиці 1.

Таблиця 1.
Зростання кількості страхових компаній в Україні

Роки	Загальна кількість страхових компаній	в тому числі	
		компанії з ризикових видів страхування	компанії зі страхування життя
2001	328	309	19
2002	338	316	22
2003	367	337	30
2004	387	342	45
2005	398	348	50
2006	441	356	55
2007	446	381	65
2008	469	397	72
2009	450	378	72
2010	456	389	67
2011	453	387	66

Станом на 1 квітня 2012 року в Україні зареєстровано 460 страхових компаній, з них 53 страхові компанії здійснюють страхування життя і 403 – інші, ніж страхування життя, види страхування.

Взагалі страхова організація (компанія) – установа, яка згідно з отриманою ліцензією бере на себе (за певну плату) зобов'язання відшкодувати страховальнику (чи особі зазначеній в договорі) завданий страховим випадком збиток або здійснити виплати страхових сум

У таблиці 2. відображена структура страхових премій та страхових виплат станом на 2008 – 2012 роки

Проаналізувавши, таким чином, структуру страхових премій та страхових виплат за видами страхування, спостерігається, що у добровільному страхуванні розмір страхових премій у відсотках у 2008 році склав 89 %, а у 2012 році склав 90,3 %, тобто збільшився на 1,3 %, страхові виплати у 2008 році склали 89,8 %, а у 2012 році – 77 %, тобто зменшилися на 12,8 %, страхові премії у добровільному майновому страхуванні склали у 2008 році 60 %, а у 2012 році 71 %, страхові виплати

у 2008 році склали 50,4 %, а у 2012 році – 40 %.

Таблиця 2.

Показники	Структура страхових премій, %					Структура страхових виплат, %				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Добровільне страхування	89	87	86	86,5	90,3	89,8	92,8	83,1	73,3	77
Добровільне особисте страхування	9	10	8	7,7	7,6	29,3	32,8	35,7	24,9	27
У тому числі страхування життя	2	1	1	0,4	0,5	7,4	2,0	2,3	2,3	1
Добровільне майнове страхування	60	61	61	69,2	71	50,4	53,0	28,9	34	40
Добровільне страхування відповідальності	18	16	16	9,2	11,2	10,1	7,0	16,2	12,1	10
Обов'язкове страхування, у тому числі	11	13	14	14,5	9,7	10,2	7,2	16,9	26,7	23
Недержавне обов'язкове страхування	8	7	7	7,8	8,5	1,0	2,4	-	-	12
Державне обов'язкове страхування	3	6	7	6,7	1,2	9,2	4,8	-	-	10
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Статистичні дослідження показують, що на сьогоднішній день в Україні застраховано всього 10% ризиків, тому перспективними для страхового ринку України повинні стати накопичувальні види страхування, соціальні види страхування, зокрема, страхування життя громадян, пенсійне і медичне страхування. Рівень розвитку страхування життя в Україні один з найнижчих серед розвинених країн, зокрема в Європі на страхування життя припадає близько 60% загальних страхових платежів, коли в Україні – 5,93%.

Але, не зважаючи на наявний потенціал розвитку страхового ринку, він розвивається випереджаючими темпами порівняно з економікою країни – показник співвідношення страхових премій до ВВП є досить незначними, хоча і мають стійку тенденцію до зростання (табл. 3).

Таблиця 3.
Загальні показники розвитку страхового ринку України

Роки	Показники				
	Страхові платежі, млн. грн.	Страхові виплати, млн. грн.	Співвідношення страхових платежів до ВВП, %	Співвідношення страхових премій у ВВП, %	
				валових	чистих
1996	317,8	147,3	0,39	0,4	0,4
1997	408,4	129,2	0,44	0,4	0,4
1998	789,2	177,8	0,77	0,8	0,7
1999	1 156,5	353,5	0,89	0,9	0,8
2000	2 136,0	407,0	1,26	1,3	1,0
2001	3 030,5	424,1	1,48	1,5	1,2
2002	4 442,1	543,1	1,97	2,0	1,6
2003	9 135,3	860,6	3,42	3,4	2,6
2004	19 431,4	1 540,3	5,62	5,6	2,8
2005	12 647,0	1 886,8	3,02	3,1	1,8
2006	13 829,9	2 599,6	2,60	2,6	1,6
2007	18 088,2	4 213,0	2,60	2,6	1,7
2008	24 008,6	7 050,7	2,65	2,65	1,7
2009	20 442,1	6 737,2	2,20	2,20	1,1
2010	23 081,7	6 104,6	2,10	2,10	1,2
2011	22 693,5	4 864,0	1,70	1,70	1,36

Концентрація страхового ринку за надходженнями валових страхових премій станом на 31.12.2011 представлена в таблиці 4.

Таблиця 4.
Концентрація страхового ринку у 2011 році

Перші (Тор)	страхування "Life"		страхування "non-Life"		Кількість СК, які більше 50% страхових премій отримали відперестраховувальників
	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	
Тор 3	691,2	51,3	2 922,7	13,7	0
Тор 10	1 172,9	87,1	7 338,2	34,4	3
Тор 20	1 302,2	96,7	11 433,7	53,6	4
Тор 50	1 346,4	100	16 396,3	76,8	8
Тор 100	x	x	19 664,4	92,1	8
Тор 200	x	x	21 179,6	99,2	9

Всього по ринку	1 346,4	100,0	21 347,1	100,0	19
-----------------	---------	-------	----------	-------	----

Можна констатувати, що незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 92,1% – акумулюють 100 СК "non-Life" (26,5% всіх СК "non-Life") та 95,9% – 20 СК "Life" (31,2% всіх СК "Life"). Це може свідчити про ситуацію, де значна кількість страхових компаній скоріше використовуються для оптимізації податкових зобов'язань в рамках фінансових груп компаній.

Динаміка страхових премій за мінусом частки страхових премій сплачених перестраховикам-резидентам, за I квартал 2010-2011 рр. представлена в таблиці 5.

Таблиця 5.
Концентрація страхового ринку за I кв. 2011 р

Перші (Тор)	страхування «Life»		страхування «non-Life»		
	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Надходження премій (млн. грн.)	Частка на ринку, %	Кількість СК, які більше 50% страхових премій отримали від перестраховальників
Тор 3	124,2	49,9	1 423,9	24,4	3
Тор 10	210,6	84,5	2 492,4	42,6	7
Тор 20	239,1	96,0	3 451,0	59,1	9
Тор 50	249,1	100,0	4 763,2	81,5	12
Тор 100	x	x	5 477,8	93,7	15
Тор 200	x	x	5 816,3	99,5	18
Всього по ринку	249,1	100,0	5 843,8	100,0	26

Таблиця 6.
Динаміка страхових премій за мінусом частки страхових премій сплачених перестраховикам-резидентам, за I кв. 2010-2011 рр.

Види страхування	I кв. 2010 р.	I кв. 2011 р.	Темпи приросту
	млн. грн.	млн. грн.	%
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»)	1 113,20	1 166,20	4,8
Страхування майна	330,7	333,5	0,8
Страхування від вогневих ризиків	212,9	235,4	10,5
Страхування фінансових ризиків	151,9	212,3	39,8
Страхування вантажів та багажу	130,8	156,5	19,7
Страхування відповідальності перед третіми особами	77,3	74,1	-4,2
Страхування життя	164,5	249,1	51,4
Медичне страхування	241,1	288,3	19,6
Страхування кредитів	35,8	64,6	80,3
Страхування від нещасних випадків	58,4	77,7	32,9
Авіаційне страхування	62,2	56,3	-9,5
Страхування медичних витрат	44,2	48,9	10,7
Страхування від нещасних випадків на транспорті	25,9	28,1	8,6
Інші види страхування	100,1	74	-26,1
Всього	2 749,00	3 064,90	11,5

Динаміка страхових виплат за мінусом частки страхових виплат, компенсованих перестраховиками-резидентами, за I квартал 2010-2011 рр. представлена в таблиці 7.

Таблиця 7.
Динаміка страхових виплат за мінусом частки страхових виплат компенсованих перестраховиками-резидентами, за I кв. 2010-2011 рр.

Види страхування	I кв. 2010 р.	I кв. 2011 р.	Темпи приросту
	млн. грн.	млн. грн.	%
Автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка»)	653,7	597	-8,7
Страхування фінансових ризиків	279,3	199,7	-28,5
Медичне страхування (безперервне страхування здоров'я)	167,9	180,2	7,3
Страхування кредитів	32,6	4,8	-85,4
Страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	5,9	43,1	630
Страхування майна	35,4	23	-35
Страхування медичних витрат	18,7	22,9	22,8
Страхування життя	13,6	13,8	1,3
Інші види страхування	30,4	46,5	52,8
Всього	1 237,60	1 131,00	-8,6

Рівень валових страхових виплат (відношення валових страхових виплат до валових страхових премій) станом на 31.03.2011 становив 18,9. Високий рівень валових страхових виплат (більше 20%) спостерігався за такими видами страхування: добровільне особисте страхування - 42,5% (станом на 31.03.2010 - 49,5%), недержавне обов'язкове страхування - 30,8% (станом на 31.03.2010 - 31,1%).

Таблиця 8.
Рівень страхових виплат за видами страхування

Види страхування	Рівень страхових виплат			
	валових виплат		чистих виплат	
	Станом на 31.03.2010	Станом на 31.03.2011	Станом на 31.03.2010	Станом на 31.03.2011
1	2	3	4	5
Страхування життя	8,3%	5,5%	8,3%	5,5%
Види страхування, інші, ніж страхування життя, у тому числі:	27,4%	19,5%	47,4%	39,7%
Добровільне особисте страхування	49,5%	42,5%	53,5%	49,1%
Добровільне майнове страхування - в тому числі страхування фінансових ризиків	25,7%	15,9%	54,1%	41,2%
Добровільне страхування відповідальності	49,7%	25,9%	183,9%	94,1%
Недержавне обов'язкове страхування	2,7%	2,9%	6,2%	12,1%
	31,1%	30,8%	32,7%	33,9%

- в тому числі страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів	40,4%	39,2%	41,1%	41,6%
Державне обов'язкове страхування	83,3%	-	83,3%	-
ВСЬОГО (всі види страхування)	26,7%	18,9%	45,0%	36,9%

Рівень чистих страхових виплат (відношення чистих страхових виплат до чистих страхових премій) станом на 31.03.2011 становив 36,9% (станом на 31.03.2010- 45,0%). Високий рівень чистих страхових виплат станом на 31.03.2010 спостерігався за видами добровільного страхування фінансових ризиків - 94,1%, з добровільного особистого страхування - 49,1%, з недержавного обов'язкового страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів - 41,6%, а також з добровільного майнового страхування 41,2%.

Рівень чистих страхових виплат перевищує рівень валових, оскільки при розрахунку не враховуються частки страхових виплат, що сплачуються за договорами внутрішнього перестрахування ризиків, та частки страхових премій, що сплачуються за операціями внутрішнього перестрахування.

Зменшення рівня валових страхових виплат може розглядатися як негативна ознака з огляду на те, що надходження страхових платежів збільшилося у порівнянні з I кварталом 2010 року.

Рівень чистих страхових виплат та чисті страхові виплати за видами страхування за I квартал 2011 року в порівнянні з I кварталом 2010 року наведено у таблиці 8.

Так, рівень страхових виплат із страхування наземного транспорту (КАСКО) станом на 31.03.2011 зменшився на 10,2 в. п. до рівня 60,6%; рівень страхових виплат з страхування фінансових ризиків станом на 31.03.2011 зменшився на 89,8 в. п. до рівня 94,1%; рівень страхових виплат з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) станом на 31.03.2011 залишився майже без змін, у порівнянні з відповідним показником станом на 31.03.2010.

Від страхувальників-фізичних осіб за I квартал 2011 року надійшло 1 497,7 млн. грн. валових страхових премій, що на 15,4% більше, ніж за аналогічний період 2010 року.

Структура валових страхових премій, які надійшли від фізичних осіб за I квартал 2011 року:

- 1 286,7 млн. грн. - за видами страхування, іншими, ніж страхування життя (на 10,0% більше, ніж за аналогічний період 2010 року);

- 211,0 млн. грн. - за видом страхування життя (на 64,1% більше, ніж за аналогічний період 2010 року).

Страхові виплати страхувальникам-фізичним особам за I квартал 2011 року становили 577,1 млн. грн. (50,1% від загальних валових виплат), що на 10,0% менше, ніж за відповідний період 2010 року.

Рівень валових страхових виплат фізичним особам (відношення страхових виплат до страхових премій) станом на 31.03.2011 становив 38,5%, що на 10,9 в. п. менше, ніж станом на 31.03.2010 (див. рис. 1.5).

Структура страхових платежів та страхових виплат при страхуванні фізичних осіб станом на 31.03.2011 має такий вигляд:

- 29,5% всіх страхових премій від громадян становили премії від страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (ОСЦПВ) - 442,0 млн. грн., що на 136,3 млн. грн. (або на 44,6%) більше в порівнянні з відповідною датою 2010 року.

- від страхування наземного транспорту (КАСКО) надійшло 430,7 млн. грн. (або 28,8% всіх страхових премій від громадян), що на 77,2 млн. грн. (або на 15,2%) менше в порівнянні з відповідною датою 2010 року;

- від страхування життя надійшло 211 млн. грн. (або 14,1% всіх страхових премій від громадян), що на 82,4 млн. грн. (або на 64,1%) більше в порівнянні з відповідною датою 2010 року;

Український страховий ринок у своєму розвитку має доволі багато проблем, які потребують своєчасного вирішення. Так, наприклад, Л.Хорін наводить такий перелік проблем страхового ринку України, об'єднавши їх у групи залежно від характеру:

економічні проблеми:

- низький платоспроможний попит на страхові послуги;

- невеликі обсяги і недосконала структура капіталу страховиків;

- нерозвиненість інвестиційних інструментів для довгострокового розміщення страхових резервів;

організаційно-правові проблеми:

- відсутність цілеспрямованої державної політики у сфері страхування;

- недосконалість нормативно-правової бази;

- надмірна кількість законодавчо визначених видів обов'язкового страхування і неадекватність їхнього фінансового забезпечення;

- недостатній рівень державного регулювання страхового ринку;

- протекціонізм і галузевий монополізм;

функціональні проблеми:

- низька прибутковість окремих видів страхування;

- низька конкурентоздатність страхових компаній у порівнянні з комерційними банками в боротьбі за залучення вільних коштів;

- відсутність середньо- і довгострокового планування у страховиків;

- низький рівень кваліфікації кадрів;

- порушення діючого законодавства;

- зростання випадків страхового шахрайства;

інформаційно-аналітичні проблеми:

- інформаційна закритість страхового ринку;

- відсутність якісної статистичної інформації про стан і проблеми формування страхового ринку;

- недосконалість фінансової звітності та методів обробки даних;

- відсутність банків даних про несумлінних страхувальників;

- відсутність рейтингів страхових компаній;

- непрозорість даних про структуру власності вітчизняного страхового ринку;

соціально-психологічні проблеми:

- відсутність довіри населення і господарюючих суб'єктів, до страхових компаній [2].

Висновки. Розвиток страхового ринку гальмує недосконале, застаріле законодавство, неефективні, непрозорі, непередбачувані та вибіркові правила державного регулювання і надгляд. Заходів, що вживаються для фінансового оздоровлення страховиків, виведення з ринку тих страховиків, які не мають можливості найближчим часом покращити свій незадовільний фінансовий стан, не достатньо. На неналежному рівні забезпечуються потреби ринку в кваліфікованому персоналі, насамперед, страхових агентів, андеррайтерів, актуаріїв, страхових інженерів, страхових детективів.

Через значний обсяг непокритих страхуванням ризиків у держави та в суспільстві бракує коштів на відшкодування шкоди або виникає необхідність використання коштів державного, місцевих бюджетів і суспільних фондів. У структурі українського ВВП невинувато малою є частка класичного страхового ринку, на яку припадає близько 0,9 відсотків, у той час як середньосвітовий показник становить близько 7 відсотків.

Водночас, розвиток страхування великих ризиків, зокрема, в енергетичній та будівельній сферах, аграрному секторі, ризиків за масовими видами страхування, зокрема, медичного страхування, страхування життя та формування потужного довгострокового фінансового ресурсу через залучення заощаджень домашніх господарств та корпорацій до інвестиційного процесу неможливий без реформування страхового сектора економіки.

Нерозвиненість інститутів саморегулювання призводить до надмірного, витратного та неефективного втручання держави в ринкові процеси, не дозволяє в повному обсязі залучити інтелектуальні та фінансові ресурси страховиків і професійних об'єднань.

Недосконалість або недостатність є регулювання страхових посередників, актуаріїв, аудиторів, сюрверів і аджастерів.

Література.

1. Базилевич В.Д. Страховий ринок України : монографія В.Д. Базилевич. - К. : Товариство «Знання КОО», 1998. - 374 с.

2. Хорін Л. Страхування: інституціональна риторика на фоні системного хаосу / Л. Хорін // Фінансовий ринок України. – 2004. – № 6–7.

3. Черняк О.І. Техніка вибіркового дослідження : монографія О.І. Черняк. – К.: МІВВЦ, 2011. – 248 с.

4. Річні звіти Держфінсполуг [Електронний ресурс]: Державна комісія з регулювання фінансових послуг України / Режим доступу <http://www.dfp.gov.ua/742.html>

References.

1. Bazylevych V.D. (1998), *Strakhovyy rynek Ukrainy* [Ukrainian Insurance market], Znannia, Kyiv, Ukraine.

2. Khorin L. "Insurance: institutional rhetoric against the backdrop of systematic chaos", *Finansovyy rynek Ukrainy*, vol. 6-7, pp. 50-57

3. Cherniak O.I. (2011), *Tekhnika vybirkovykh doslidzhen* [Technique of sample surveys], MIVVTs, Kyiv, Ukraine.

4. The official site of the state commission for regulation of financial services markets of Ukraine (2013), "Annual reports", available at : <http://www.dfp.gov.ua/742.html> (Accessed 3 August 2013)

Стаття надійшла до редакції 19.08.2013 р.



ТОВ "ДКС Центр"